

Метадискурсивні та метапрагматичні параметри взаємодії медіа комунікацій та міжнародної політики

В. В. Літяга

Інститут філології КНУ ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: lvladyslava@gmail.com

Paper received 27.03.18; Accepted for publication 03.04.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-160VI47-08>

Анотація. У статті досліджено лінгвопрагматичний вплив ЗМІ на зовнішню політику. Здійснено спробу метадискурсивного аналізу тексту Резолюції Європейського Парламенту щодо стратегічних комунікацій ЄС як протидія пропаганді третіх сторін. Проаналізовано загальноєвропейські та окремо французькі метапрагматичні стратегії у боротьбі з пропагандою ЗМІ. Розглянуто семантику інформаційного впливу, окреслено негативні наслідки впливу міжнародної медійної політики (інформаційна війна, пропаганда, фактчекінг, фейкові новини).

Ключові слова: метадискурс, лінгвопрагматика, медіа комунікація, глобальні ЗМІ, пропаганда, інформаційна політика, комунікативна стратегія.

Вступ. Поява все більшої кількості досліджень, які присвячено метадискурсу спонукає до глибшого аналізу в ЗМІ текстових та метатекстових зв'язків, які переплітаються між собою. Завдання цих зв'язків – прояснити семантичну основу тексту, поєднати у когезії його різні елементи, посилити лінгвопрагматичний зміст комунікативного повідомлення. Вислів Наполеона залишається актуальним і сьогодні: «*Quatre gazettes font plus de tort que 100 000 soldats en campagne*» (чотири газети завдають більшої шкоди, ніж 100 000 солдат на полі бою), оскільки засоби масової інформації є одним із основних інструментів впливу, яким користуються держави у міжнародних відносинах. Основним предметом метадискурсу глобальних ЗМІ є міжнародні відносини, які завдяки відповідним метапрагматичним установкам впливають на формування та розповсюдження іміджу держав.

Метою нашого дослідження є проаналізувати та виділити метадискурсивні цілі світових медіа, які впливають на міжнародні відносини; оцінити та встановити основний прагмакомунікативний вплив управління глобальною інформацією; з'ясувати роль «глобальних» ЗМІ у створенні міжнародного іміджу держав.

Новизною та актуальністю дослідження є спроби виділити семантику інформаційного впливу, окреслити негативні наслідки впливу міжнародної медійної політики (інформаційна війна, пропаганда, фактчекінг, фейкові новини).

Особливе місце у вивченні метадискурсу займають праці З. Харріса, В. Бурбелі, Р. Якобсона, Ю. Крістєвої, Ж. Женетта, І. Гальперіна, А. Вежбицької. Погоджуючись та беручи за основу нашого дослідження думку В. Бурбелі про те, що: «метадискурсивність повідомлення може мати інтерпретаційне спрямування, направляючи або полегшуючи розуміння і тлумачення певної дискурсивної події адресатом. До таких виявів метадискурсивності можна віднести інтерпретаційно орієнтоване реферування, резюмування події, що є властивим для медійного дискурсу.» [1, с.183-184]. Загалом усі дослідники погоджуються, що дискурс є багатозначною смисловою конструкцією, в якій можна виділити: власне предмет повідомлення, тобто ту інформацію, яку автор хоче передати одер-

жувачу; систему подачі цієї інформації в найбільш зручному для одержувача (слухача або читача) вигляді. Багатозначність смислової організації може інтерпретуватися і у ширшому значенні. Так, в дослідженнях А. Крісмора спостерігається поділ метатекста на два типи – інформативний метадискурс і метадискурс позиції автора (*informational and attitudinal metadiscourse*). Завданням першого типу є позначення мети дискурсу, повідомлення попередніх відомостей про його зміст, відсилання до раніше викладеної інформації. Метадискурс позиції автора покликаний експлікувати значимість змісту, переконати реципієнта в істинності повідомлення, висловити сумніви автора і його ставлення до змісту тексту [4].

Важливою для нашого дослідження метадискурсу є оцінка впливу окремого новинного ресурсу, яка залежить від того чи впливає він на міжнародну взаємодію. Ступінь впливу слід оцінювати, відштовхуючись не лише від статусу, можливостей та чисельності аудиторії, але й від потенціалу взаємодії з іншими ЗМІ, оскільки, масштаб впливу може посилюватися за рахунок об'єднання та примноження зусиль міжнародних ЗМІ. У зв'язку з цим, оцінка впливу та взаємодії міжнародних ЗМІ буде безпосередньо пов'язана з фактором «консенсусного відбору» (узгодженого на рівні професійних понять і уявлень, визначення світовими ЗМІ можливого використання та цитування матеріалів тієї чи іншої новинної організації) та еластичності рівнів, на яких функціонують ЗМІ (локальний, регіональний, глобальний).

Дослідження міжнародної діяльності ЗМІ нашою хує на думку про те, що деякі медіа можна віднести до категорії учасників світової політики, виходячи з їх наднаціональної мережевої структури, транснаціональної економічної та інформаційної діяльності, активного або пасивного включення у політичні процеси різних країн та регіонів. За сукупністю інформаційних ланок, які мають різну інформаційну приналежність, можна говорити про потенціал впливу ЗМІ.

Цікавими є взаємодія держав та світових ЗМІ, формат та моделі організації цієї взаємодії в міжнародно-політичному контексті. Вивчення проблематики взаємодій держав з великими ЗМІ, обумовлено тим, що сучасні медіа можуть діяти вже не лише від імені національних урядів, але й відповідно до ринко-

вих мотивів, професійних установок або під впливом інформації, яку вони отримують від неурядових акторів. В умовах взаємозалежності економік та високого рівня присутності в них спекулятивного капіталу розповсюдження міжнародного політичного інформаційного метадискурсу стає одним з факторів, який впливає на відносини між державами.

Західні медійні корпорації, комерційні та громадські ЗМІ діють відповідно до ліберальної концепції «вільного інформаційного потоку», який пронизує кордони суверенних держав. Це підтверджує те, що принципи та стандарти, які сформовані та діють у рамках однієї регіональної системи, можуть претендувати на статус універсально визнаних.

Ліберальна модель ЗМІ не виключає варіативності: у Західній Європі медіа-спільнота застосовує принцип «соціально відповідальної журналістики». Національні ЗМІ можуть під'єднуватися до глобальної мережі «вільних ЗМІ», не завжди дотримуючись «ліберальних» правил, але в тому випадку, коли місцева медіа-спільнота та еліти не претендують на серйозну конкуренцію на глобальному рівні.

Крім того, розвиток та розповсюдження сучасних медіа-технологій, формування професійної спільноти дали змогу альтернативним акторам у відносно короткий термін вийти на міжнародний ринок з новими інформаційними проектами, які поєднують у собі якісну журналістику та інформаційно-пропагандистські завдання. Як і інші моделі організації взаємодії ЗМІ з владою, ліберальна модель не гарантує медіа-спільноті невтручання у редакційну політику. Ризик ліберальної позиції глобальних ЗМІ полягає у тому, що нові гравці отримують можливість, потрапляючи на світовий рівень, виходити на внутрішні ринки інших країн та здійснювати там свій вплив (наприклад, Russia Today).

Управління глобальною інформацією – лише один з аспектів проблеми. Розвиток глобальної новинної мережі змушує країни так чи інакше інтегруватися в них. Деякі країни визнають, що нові комунікаційні технології зробили практично неможливим контроль над усіма потоками іноземної інформації; хоча, як варіант, можна продукувати інформацію, яка могла б конкурувати з іноземними новинними матеріалами. Таким чином, держави у своїх відносинах зі ЗМІ можуть застосовувати стратегію «обмеження» або «кооперації». Друга модель передбачає визнання сторонами взаємної зацікавленості.

Існує прямий зв'язок між потенціалом міжнародних ЗМІ та формуванням зовнішньополітичного іміджу, інтенсивністю взаємодії з іншими новинними організаціями. ЗМІ можуть розвивати на міжнародному рівні внутрішньокорпоративні зв'язки, які побудовані за мережовим принципом на основі фінансово-контактних зобов'язань, професійних стандартів та загальних технологій. При цьому, держави можуть бути зацікавлені у «делегуванні» ЗМІ частини інформаційно-пропагандистських завдань, поділяючи цінності та професійні настанови медіа-спільноти.

Питання метадискурсивного аналізу впливу ЗМІ залишається відкритим, оскільки, новинні організації самі схильні до впливу різних громадських, державних та комерційних сил. Основними ресурсами поте-

нційного впливу міжнародних ЗМІ є: 1) відбір та інтерпретація інформації; 2) здатність формувати ставлення у світі до певних держав та їх політики; 3) можливість виступати у ролі «псевдопосередника» в момент реалізації комунікації між сторонами, які задіяні у конфлікті.

Актори міжнародних відносин, які прагнуть через міжнародні ЗМІ донести свої лінгвопрагматичні меседжі до осіб, які приймають рішення, нерідко стикаються з тим, що ЗМІ працюють згідно зі своєю логікою, що ускладнює передачу саме того конкретного послання, яке вони закладають у свої дії. Якщо у першому випадку мова йде про пряме маніпулювання світовими ЗМІ і їх використання для здійснення контролю за порядком денним, то у другому випадку причиною спотворення можуть стати особливості внутрішньокорпоративної мережевої взаємодії міжнародних медіа. Відповідно, актори, наприклад, неурядові організації або міжнародні організації мають враховувати фактор «організаційної рутини» при взаємодії зі ЗМІ.

Обираючи новини, ЗМІ мають враховувати комунікацію між акторами: між тими, хто стає об'єктом/джерелом новин, та тими, хто реагує на цю інформацію. У кризові періоди учасники новинного простору прагнуть заповнити порядок денний своєю подачею інформації. Розвиток новин відбувається у дискурсивних та тематичних рамках, які особливо у кризові періоди визначаються офіційними політичними структурами та елітами. Часто держави, які формують новинний порядок денний – близькі не лише в ідеологічному, економічному, культурному або інших планах, а також за своїми «головними» ЗМІ, які мають пріоритетний або ексклюзивний вихід до джерел інформації, можуть посилювати ці інтерпретації.

Не лише західні новинні організації мають величезний потенціал впливу, хоча можливості альтернативних глобальних ЗМІ обмежені «консенсусом» новинного порядку денного, який визначається провідними західними ЗМІ. Розповсюджуючись глобально, західні ЗМІ представляють не лише свої національні уряди, але й ціннісні установки та реалізують свої лінгвопрагматичні цілі.

Беззаперечним є факт впливу глобальних ЗМІ на міжнародний імідж держав. Виходячи з того, що держави самостійно намагаються створити свій бажаний образ для сприйняття світовою спільнотою, вони часто вдаються до метамовних пропагандистських засобів, які направлені на «позитивне контрінформування», тобто нейтралізацію негативної інформації, яка надходить через альтернативні канали. Завдання, яке стоїть перед державою – створити свій підконтрольний зовнішньополітичний імідж, має бути вирішено у взаємодії зі світовими ЗМІ, як мережевими акторами. Класичних дипломатичних або пропагандистських заходів у деяких випадках виявляється не достатньо. Так само, не достатньо лише «представницької» функції глобальноорієнтованих медіа-проектів, які розповсюджують свою метадискурсивну інформацію, яка залишається слабкою та ніяк не впливає на порядок денний у світовому масштабі.

Держави можуть робити серйозні прорахунки у своїх пропагандистських кампаніях саме через те, що

вони не розглядають ЗМІ у контексті системних конкурентних транскордонних зв'язків. Протидіяти слід не лише «негативним» новинам, але й причинам їх появи у глобальних ЗМІ. З точки зору інформаційної діяльності новини не діляться на «негативні» та «позитивні», якщо ми говоримо про вплив міжнародних новин на імідж. «Негативним» стає контекст у якому використовується новина, щоб пояснити її значення для міжнародної аудиторії.

Імідж у цьому контексті слід розглядати не лише як «інструмент» або фіксований результат, але як явище, яке має тенденцію до змін та розвитку під впливом ЗМІ, які мають вплив та вихід до міжнародної аудиторії та невідконтрольні державі. Поняття «імідж» перейшло з абстрактної категорії до практичної, стало предметом політичних інтересів завдяки «кумулятивному» ефекту міжнародних ЗМІ, які взаємодіють між собою. Розвиток класичних методів інформування цільової аудиторії має супроводжуватися поглибленням професійних та ділових відносин між національними та глобальними ЗМІ. Можливість держави бути почутою світом залежить не в останню чергу і від рівня популярності національних ЗМІ на міжнародному медіа-ринку.

Таким чином, реакція держав на висвітлення в іноземних ЗМІ їх зовнішньої та внутрішньої політики можна інтерпретувати як один із проявів того, що вони усвідомлюють себе учасниками міжнародних відносин. Система металементів (синтаксичні, графічні, інтонаційні, лексичні та інші засоби) дозволяють інформаційному повідомленню виділити та підкреслити найважливіші аспекти певного меседжу. Завдяки цим металементам можна виокремити та зрозуміти, яку лінгвопрагматичну мету переслідує автор інформаційного повідомлення.

Наразі у європейському медіапросторі проводиться активна пропагандистська діяльність, у якій застосовано широкий арсенал комунікативних засобів, які охоплюють увесь інформаційний простір. Така пропагандистська діяльність відбувається з метою впливу на погляди як звичайних громадян цих країн, так і з метою зміни політичної ситуації в регіоні. Коло питань, які охоплюють пропагандистські ЗМІ найчастіше стосується міжнародного порядку денного та питань, які є важливими для окремих країн. Останні кілька років держави намагаються вживати контрзаходів, як на національному, так і на загальноєвропейському рівнях.

ЄС сформував власну стратегію, яка спрямована на створення комплексної протидії зовнішній дезінформаційній діяльності. Європейський Парламент прийняв 23 листопада 2016 року Резолюцію «Résolution du Parlement Européen sur la communication stratégique de l'Union visant à contrer la propagande dirigée contre elle par des tiers» (Резолюція Європейського Парламенту щодо стратегічних комунікацій ЄС як протидія пропаганді третіх сторін). Резолюція має рекомендаційний характер і радить країнам ЄС вжити комплекс заходів, які спрямовані протидіяти недружнім діям з боку інших держав. У своєму дослідженні ми спробуємо виділити метадискурс, який покликаний виокремити значущість змісту та переконати реципієнта в

істинності повідомлень. Сама Резолюція складається з 59 положень, які можна розбити на 4 блоки:

1) стратегічна комунікація ЄС спрямована проти-стояти пропаганді третіх сторін (Communication stratégique de l'Union visant à contrer la propagande dirigée contre elle par des tiers);

2) визнання і викриття дезінформації та російської пропаганди (Reconnaissance et dénonciation de la guerre de désinformation et de propagande russe);

3) розуміння й блокування інформаційної війни, дезінформації та методів радикалізації ІДІЛ / ДАЕШ (Comprendre et contrer la guerre d'information, la désinformation et les méthodes de radicalisation de l'EIL/Daech);

4) стратегія ЄС у боротьбі з пропагандою (Stratégie de l'Union européenne pour lutter contre la propagande).

Автори Резолюції викладають свій погляд з приводу причин та витоків інформаційної війни: «...la guerre d'information est un phénomène historique aussi ancien que la guerre elle-même; que la guerre d'information ciblée contre l'Occident a été largement menée par l'Union soviétique durant la guerre froide et qu'elle fait, depuis, partie intégrante de la guerre hybride moderne, combinaison de mesures militaires et non militaires, secrètes et ouvertes, visant à déstabiliser la situation politique, économique et sociale du pays attaqué, sans déclaration de guerre formelle, qui visent non seulement les partenaires de l'Union, mais aussi l'Union elle-même...» [10]. Між рядків простежується ідея того, що гібридна російська агресія на території України спрямована і проти усього західного світу та європейських цінностей.

Починаючи з преамбули, стають зрозумілими головні виклики та загрози усій європейській спільноті: «avec l'annexion russe de la Crimée et la guerre hybride menée par la Russie dans le Donbass, le Kremlin a intensifié sa confrontation avec l'Union; que le Kremlin a intensifié sa guerre de propagande, la Russie jouant un rôle plus actif dans l'environnement médiatique européen, afin de créer dans l'opinion publique européenne un soutien politique en faveur de l'action russe et de nuire à la cohérence de la politique étrangère de l'Union» [10]. Автори Резолюції стисло передають небезпечну ситуацію, яка склалася, посилюючись на передумови та причини нової міжнародно-політичної ситуації та її інформаційного висвітлення, а саме – анексія Криму та гібридна війна на Донбасі.

У преамбулі також зазначається, що вплив кремлівських медіа на інформаційний простір східноєвропейських країн є надто сильним, і досить часто національні медіа не можуть симетрично їм протистояти: «la guerre de propagande et l'intrusion des médias russes sont particulièrement vigoureuses et souvent inégalées dans les pays du voisinage oriental; que les médias nationaux dans ces pays sont souvent faibles et incapables de résister à la force et à la puissance des médias russes» [10].

У рекомендаціях власне комунікативного плану цієї Резолюції, зокрема, у пункті 6 йдеться про те, що дискурс країн-членів має бути спрямований на зображення позитивного іміджу ЄС і повинен ма-

ти наступальний (*offensif*), а не захисний (*défensif*) характер: *«reconnait que l'Union doit faire de ses efforts de communication stratégique une priorité, en y consacrant les moyens appropriés; rappelle que l'Union est une réussite en matière d'intégration qui continue, malgré la crise, à attirer des pays désireux de reproduire son modèle et de l'intégrer; souligne par conséquent que l'Union doit mettre en avant un message positif axé sur ses succès, ses valeurs et ses principes, obtenus avec détermination et courage, et doit tenir un discours offensif et non défensif»* [10].

Цікавою є теза про те, що стратегічні комунікації та інформаційна війна є не тільки зовнішнім питанням ЄС, але й внутрішнім: *«demande aux institutions de l'Union de reconnaître que la communication stratégique et la guerre d'information ne sont pas seulement un problème externe, mais aussi interne, à l'Union et s'inquiète des nombreux relais dont dispose la propagande hostile à l'Union en son sein»* [10], що зазначено у 2 пункті Резолюції.

Увесь другий блок Резолюції присвячено протидії інформаційній діяльності Росії у європейських країнах. Він починається з попередження, що Росія використовує контакти і зустрічі з колегами з ЄС з метою пропаганди і публічного послаблення загальної позиції ЄС, а не для встановлення реального діалогу: *«constate avec regret que la Russie utilise les contacts et les rencontres avec ses homologues de l'Union à des fins de propagande et pour affaiblir publiquement la position commune de l'Union plutôt que pour l'établissement d'un véritable dialogue»* [10]. Автори Резолюції у якості прикладів прямо наводять основні метадискурсивні пропагандистські засоби комунікації завдяки яким Росія реалізовує свою інформаційну війну: «Русский мир», «Россотрудничество», «Спутник», «Russia Today», соціальні медіа, інтернет тролі, псевдорелігійні організації, компанії та неурядові організації, які підконтрольні Кремлю. Головною метою цих організацій є: *«s'attaquer aux valeurs démocratiques, de diviser l'Europe, de s'assurer du soutien interne et de donner l'impression que les États du voisinage oriental de l'Union européenne sont défaillants»* [10].

Важливим з лінгвопрагматичного погляду є термін «*État défaillant*» (англ. *failed state* – термін часто використовується росіянами під час переговорів), який вжито у Резолюції. Європейці чітко усвідомлюють, що російська пропаганда намагається штучно укорінити у свідомості громадян країн-членів ЄС це поняття як релевантне до України та Грузії. У французькій мові існує кілька синонімів для позначення «неспроможної держави» – *État en déliquescence, État défaillant, État failli, État déstructuré, État en échec*. Французький науковець Серж Сюр дає наступне визначення цього терміну: *«...un appareil d'État ne peut plus remplir ses fonctions essentielles, et spécialement assurer la sécurité physique de sa population. Il en résulte non seulement des troubles internes, mais des prolongements extérieurs – intervention des voisins, afflux massif de réfugiés, contagion de l'instabilité –, de sorte que la paix et la sécurité internationales sont à leur tour menacées»* [11]. Вік також виділяє окремо поняття «*L'État failli*», яке охоплює увесь концепт «неспроможна держава»: «*On*

peut mettre à part la notion d'État failli, qui est parfois utilisée pour désigner des pays dont la situation financière est tellement dégradée qu'ils ne peuvent plus assurer le paiement des intérêts de dettes publiques colossales, régler les traitements de leurs fonctionnaires, etc.» [11]. Науковець узагальнює та говорить про «*État défaillant*», як про «*faible, divisé, incapable, effondré, assailli...*» [11].

З 2005 року існує «Failed States Index/The Fragile States Index» – це комплексний показник, що характеризує здатність або нездатність влади контролювати цілісність своєї території, а також демографічну, політичну та економічну ситуацію в країні. Результати дослідження випускаються щорічно незалежною громадською організацією «The Fund for Peace» спільно з політологічним журналом «Foreign Policy». Вони спеціалізуються на вивченні причин і умов війни, та докладають зусиль для їх запобігання. Індекс слабкості держав позиціонується як порівняльний інструмент для оцінки ризику і прогнозування внутрішньо-державних конфліктів. Наразі не існує універсального визначення «неспроможної», «недіездатної» або «слабкої» держава. У загальному випадку це визначення служить для позначення як держав, що знаходяться в нестабільному, або «периферійному», стані, тобто балансують на межі економічної та політичної кризи, так і держав, які тривалий час перебувають в стані деградації. Більшість дослідників дотримуються думки, згідно з якою державу можна назвати «неспроможною», якщо вона не в змозі виконувати свої основні функції, а також не має ефективного контролю над своєю територією і кордонами. Така держава не може створювати умови для свого існування, хоча деякі елементи держави і її окремі інститути можуть продовжувати діяти. Термін «неспроможна держава», а останнім часом «слабка держава», широко використовується у метадискурсі політичними коментаторами і журналістами, які часто надають йому оцінний, а в багатьох випадках і суб'єктивний, характер, що створює додаткові протиріччя. Для того, щоб зробити визначення більш точним, організацією «The Fund for Peace» запропоновані наступні ключові ознаки «неспроможної», або «слабкої» держави:

- Втрата фізичного контролю над своєю територією, або державна монополія на законне використання фізичної сили на своїй території.
- Нездатність легітимної державної влади забезпечити процес прийняття колективних рішень.
- Нездатність законної державної влади забезпечити елементарні громадські послуги.
- Нездатність взаємодіяти з іншими державами в якості повноправного члена міжнародного співтовариства.

При складанні Індексу експерти протягом року аналізують країни світу і пов'язані з ними інформаційні потоки за допомогою спеціального системного інструменту оцінки конфліктів («Conflict Assessment System Tool»). Аналіз проводиться на підставі 12 критеріїв – так званих «індикаторів вразливості» держави, які охоплюють три ключові показники – соціальні, економічні та політичні [6].

Згідно з даними «Fragile state index» за 2017 рік Україна посіла 90 місце і опинилась серед держав з

рівнем стабільності нижче середнього (небезпечний рівень ризиків). Південний Судан, Сомалі, Центрально-Африканська Республіка, Ємен, Судан, Сирія, Демократична Республіка Конго, Чад, Афганістан, Ірак – це перший десяток країн з високим рівнем нестабільності (критичний рівень ризиків), тобто саме ці країни відповідно до результатів рейтингу є «*États défaillants*». Закривають цей рейтинг держави з високим рівнем стабільності (відсутність ризиків): Швеція, Данія, Швейцарія, Норвегія, Фінляндія, які посіли 174-178 місця.

Крім того, у Резолюції Європейського Парламенту щодо стратегічних комунікацій ЄС як протидія пропаганді третіх сторін у пункті 8 йдеться про фінансування Кремлем проросійських політичних партій та організацій в країнах-членах ЄС, тобто окреслюються очікувані ефекти і цільові аудиторії медійного пропагандистського впливу: «*le Kremlin finance des partis politiques et d'autres organisations au sein de l'Union, dans l'intention de nuire à la cohésion politique, et que, d'autre part, la propagande du Kremlin vise directement des journalistes, des hommes politiques et des citoyens spécifiques de l'Union*» [10]. Крім того, інформаційна тактика та стратегія Росії поєднана з її зовнішньою політикою, дипломатією націлена на критику, дискредитацію та послаблення ЄС. РФ відкрито підтримує та фінансує популістські ультра-праві партії, які мають антиєвропейське спрямування.

Як вважають автори Резолюції, головна мета російської пропаганди – переконати увесь світ у тому, що деякі країни Європи завжди належали до традиційної сфери впливу РФ: «*...l'activité inspirée par le Kremlin en Europe, y compris la désinformation et la propagande visant à maintenir ou à accroître l'influence de la Russie et à affaiblir et à diviser l'Union européenne; souligne qu'une grande partie de la propagande hostile du Kremlin vise à décrire certains pays européens comme appartenant à la sphère d'influence traditionnelle de la Russie, et à porter ainsi atteinte à leur souveraineté et à leur identité européenne profondément ancrée, qui, par le passé, a été mise à mal par les régimes communistes... une interprétation manipulée des événements historiques et visant à justifier ses actions extérieures et ses intérêts géopolitiques... la falsification de l'histoire est une autre de ses stratégies principales*» [10]. Фальсифікація історії – одна з головних лінгвопрагматичних маніпулятивних стратегій Кремля.

Одним із основних інструментів впровадження положень Резолюції було створення «*La task force de l'Union sur la communication stratégique*» (англ. StratCom Task Force). Група щотижня випускає «Дезінформаційний огляд» у якому у вигляді таблиці вказана дата надання дезінформації, мова, цільова аудиторія, стислий зміст фейкової новини, посилання в інтернеті або інше медійне джерело дезінформації, спростування та джерело спростування.

Слід зауважити, що у плані методології дії європейських інституцій, спрямованих на протидію російській пропаганді, не можна назвати достатньо ефективними, адже вони зазвичай зводяться до розвінчування окремих елементів дезінформації, а саме до «фактчекінгу» (перевірки фактів). Це перетворює

процес протидії пропаганді на реактивний, а не на активний з наступальною позицією.

Що стосується Франції, то її офіційна позиція щодо дій РФ та позиція французького суспільства відрізняються. За критерієм політичного визнання загрози Франція отримала найвищий бал у дослідженні «*Kremlin Watch*» [9, с. 55-58]. Згідно з висновками цієї доповіді, Франція намагається бути остороною проблем з Росією: «*Trying to stay away from the issues. These countries have historical, energy-related, or economically preferential relations with Russia. They do not feel threatened by Russia and, excepting the conflict in Ukraine, do not acknowledge the existence of a threat.*» [7]. Для французького суспільства більшою загрозою є ісламизм та тероризм, ніж російська пропаганда та інформаційна війна: «*Although awareness is rising in France about the threat posed by Russian hostile interference – especially in connection with the recent elections, marred by allegations of Russian meddling – the country, which has recently suffered several terrorist attacks, is more concerned with battling Islamic extremism and propaganda than it is with Russia.*» [9, с. 55-56].

Заяви проукраїнських діячів та організацій у тотальній зміні настроїв французів щодо України та Росії є поки поодинокими, хоча значне погіршення ставлення французів до РФ відбулося у 2015 році [5]. Громадянське суспільство переважно не бере участі у боротьбі з пропагандою та поширенням дезінформації. Така ситуація спричинена активною діяльністю мережі проросійських організацій, культурних і релігійних установ, проросійських політиків і, звичайно не в останню чергу, преференційними економічними відносинами Франції з Росією. Створюючи контент, російські медіа на її території співпрацюють з французькими радикальними партіями. Внутрішні проблеми країни (безробіття, мігранти, економічні проблеми) та зовнішня загроза (ІДІЛ) є найголовнішими для безпеки Французької Республіки. Україна є чи не єдиною темою, яка різко протиставляє Францію та Росію.

Тема пропаганди і відносин між двома державами розкривається у ліберальній газеті «*Le Monde*» та телевізійній програмі «*C dans l'air*» («*France 5*»). Зокрема, «*Le Monde*» написав відкритий лист французьких громадських діячів щодо відкликання ліцензії телеканалу «*Russia Today France*» [8]. «*L'Observateur*», «*Le Monde*» у своїх публікаціях аналізують вплив російських метадискурсивних інформаційних стратегій на внутрішню та зовнішню політику Франції.

Висновки. Метатекст міжнародних ЗМІ може конструювати глобальну систему пропагандистських засобів впливу з метою побудови позитивно-негативного іміджу як своєї, так і інших держав. Проведений аналіз показав основні металементи та метадискурсивні засоби впливу, які активно використовуються в інформаційній війні. Як бачимо, спроби ЄС та окремих країн-членів створити єдину загальноєвропейську систему протидії зовнішній дезінформаційній діяльності досить повільно приносять свої результати. Ухвалені стратегічні документи, які в черговий раз підтверджують загрозу

та створюють метадискурсивні інструменти протидії пропаганді, свідчать про готовність європейського співтовариства визнавати інформаційну небезпеку. На загальноєвропейському рівні тривають дискусії про саме існування проблеми інформаційної війни, її реальну загрозу європейській безпеці та характер відповіді на неї з боку об'єднаної Європи. На національному рівні уряди країн-членів ЄС намагаються інтенсивніше протидіяти пропаганді ЗМІ та впливу третіх сторін, поступово виробляючи належні інструменти та модифікуючи власну нормативно-правову базу. Спроби Франції протидіяти дезінформації поки є

недостатньо системними, що відображається у відповідному дискурсі. Проблема російської пропаганди поступається місцем проблемам страху перед тероризмом та іншим виявам ісламської загрози. Проголошене Е.Макроном бажання на державному рівні змінити чинне законодавство у сфері протидії фейковим новинам поки не має чітких контурів та механізмів реалізації. Тому перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у поглибленому аналізі лінгвопрагматичних особливостей концептуалізації основних напрямків міжнародних відносин через глобальні ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурбело В. Б. Метадискурс та його маркери у французькому дискурсивному просторі / Валентина Броніславівна Бурбело. // Мовні і концептуальні картини світу: зб.наук. праць.. – 2014. – С. 179–192.
2. Бурбело В. Б. Метакомунікативний компонент французьких середньовічних текстів (драма, епос, повчання) / Валентина Броніславівна Бурбело // Наукова спадщина професора Ю.О. Жлуктенка та сучасне мовознавство: зб.наук. праць. – К., 2000. – С.49-53.
3. Вежбицка А. Метатекст в тексті / Анна Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.8. Лингвистика текста. – М.: Прогресс, 1978. – 479 с.
4. Crismore A. Talking with Readers: Metadiscourse as Rhetorical Act. N. Y.: Peter Lang Publishers, 1989. 235 p.
5. Demesmay C. French Susceptibility to Russian Propaganda / Claire Demesmay // German Council on Foreign Relations. – 2016. – <https://dgap.org/en/think-tank/publications/dgapanalyse-compact/french-susceptibility-russian-propaganda>.
6. FRAGILE STATES INDEX 2017 – ANNUAL REPORT // The Fund for Peace. – 2017. – <http://fundforpeace.org/fsi/2017/05/14/fragile-states-index-2017-annual-report/>.
7. Janda, J. et al (2017). How Do European Democracies React to Russian Aggression?. European Values. 22 April 2017. <http://www.europeanvalues.net/russia/>
8. « Monsieur Schrameck, suspendez l'attribution de la licence de diffusion à Russia Today » // Le Monde. – 2017. – http://www.lemonde.fr/idees/article/2017/12/20/monsieur-schrameck-suspendez-l-attribution-de-la-licence-de-diffusion-a-russia-today_5232472_3232.html#5jA72L91233Jpr7i.99.
9. Overview of countermeasures by the EU28 to the Kremlin's subversion operations. // Kremlin Watch Report. – 2017. – P. 55–58.
10. Rapport sur la communication stratégique de l'Union visant à contre la propagande dirigée contre elle par des tiers (2016/2030(INI)). // Commission des affaires étrangères. – 14 Octobre 2016.
11. Sur S. Sur les «États défaillants» / Serge Sur // Commentaire., – 2005. – <https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/0502-SUR-FR-2.pdf>

REFERENCES

1. Burbelo V. Metadiscourse and its markers in the French discursive space / Valentina Burbelo // Linguistic and conceptual pictures of the world: collected works. – 2014. – p. 179–192.
2. Burbelo V. Meta-communicative component of French medieval texts (drama, epic, homily)/ Valentina Burbelo // Scientific heritage of Professor Y. Zhluktenko and modern linguistics: collected works. – K., 2000. – p.49-53.
3. Wierzbicka A. Metadiscourse in discourse / Anna Wierzbicka // New in foreign linguistics. – №.8. Text linguistics. – М.: Progress, 1978. – 479 p.

Metadiscourse and metapragmatic parameters of the media communications and international politics interaction

V. V. Litiaga

Abstract. The article explores the linguistic and pragmatic influence of the media on foreign policy. The attempt to analyze the text of European Parliament Resolution on EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties. The article analyzes European and also French metapragmatic strategies in the fight against mass media propaganda. It is considered the semantics of information influence, outlined the negative effects of the international media policy (information war, propaganda, fact checking, fake news).

Keywords: *metadiscourse, linguistic pragmatics, media communication, global media, propaganda, information policy, communicative strategy.*

Метадискурсивные и метапрагматические параметры взаимодействия медиа коммуникаций и международной политики

В. В. Литяга

Аннотация. В статье исследовано лингвопрагматическое влияние СМИ на внешнюю политику. Предпринята попытка метадискурсивного анализа текста Резолюции Европейского Парламента по стратегическим коммуникациям ЕС как противодействие пропаганде третьих сторон. Проанализированы общеевропейские и отдельно французские метапрагматические стратегии в борьбе с пропагандой СМИ. Рассмотрена семантика информационного воздействия, определены негативные последствия влияния международной медийной политики (информационная война, пропаганда, фактчекинг, фейковые новости).

Ключевые слова: *метадискурс, лингвопрагматика, медиа коммуникация, глобальные СМИ, пропаганда, информационная политика, коммуникативная стратегия.*